

Umarov Ikromjon Baxromjon o'g'li

TDTU energetika fakulteti "issiqlik energetika" asistent lavozimi

Annotatsiya: *Ushbu tezisda yoqilg'i turlari va ularning yonish usullari haqida ma'lumotlar keltirilgan. Ularni uslublari bayon etilgan.*

Kalit so'zlar: *Yonilg'i, yoqilg'i, gaz, neft, energiya, kerosin, issiqlik, vodorot, a'zot.*

Yoqilg'i — yonganda muayyan miqdorda issiqlik ajratadigan uglerod va uglevodorodli moddalar, energiya manbayi hisoblanadi. Qattiq, suyuq va gaz holatida bo'ladi, tabiiy hamda sun'iy xillarga bo'linadi. Tabiiy qattiq Yoqilg'i — yog'och, torf, slanets, toshko'mir, antratsit va bo'lib sun'iy Yoqilg'i — pista ko'mir, koks, aglomerat bo'ladi. Tabiiy suyuq Yoqilg'i — neft, sun'iysi — benzin, kerosin, mazut va bo'lib, tabiiy gazeimon Yoqilg'i — tabiiy gaz, sun'iysi — domna gazi, generator gazi va Atom energiyasi va yarim o'tkazgichlardan foydalanish texnikasi hamda nazariyasining rivojlanishi bilan yangi xil Yoqilg'i — yadro Yoqilg'isi paydo bo'ldi. Iqtisodiy nuqtai nazardan eng arzon Yoqilg'i — neft va tabiiy gaz. Dvigatellarda ishlatiladigan Yoqilg'i benzin, kerosin, yadro Yoqilg'isi, reaktiv Yoqilg'i va b.) yonilg'i deb ataladi. Har qanday Yoqilg'i va yonilg'i issiqlik ajratuvchanlik xossasi bilan ifodalanadi.

Yoqilg'i yonish jarayonlarining asosiy xususiyatlari. Suyuqlik va qattiq yoqilg'ini yoqish

Yoqilg'i yonishi - bu yuqori haroratlarda uchraydigan va issiqlik bo'shatilishi bilan birga keladigan yong'in qismlarini oksidlash jarayoni. Yonish xarakteri omillar to'plami, shu jumladan yonish usuli, kislorod va boshqa jarayonlarning konsentratsiyasi va va yakuniy natijalari, tezlikning davomiyligi va yakuniy natijalari ko'p jihatdan kompozitsiyaga bog'liq, yoqilg'i fizik va kimyoviy xususiyatlari.

Yoqilg'i tarkibi

Qattiq yoqilg'i tosh va jigarrang ko'mir, torf, yonuvchan slanets, yog'och. Ushbu yoqilg'i turlari juda murakkab organik birikmalar bo'lib, u uglerod C, vodorod va azotning tarkibi, shuningdek, yonilg'i va yonilg'i bo'lmagan minerallar ham kiradi va ular yonishdan keyin hosil bo'lgan namlik va yonmaydigan minerallarni o'z ichiga oladi. Namlik va kul - bu tashqi yoqilg'i ballast, kislorod va azot - ichki.

O'rta qismning asosiy elementi uglerod bo'lib, u eng katta miqdordagi issiqlik taqsimotini belgilaydi. Biroq, qattiq yoqilg'ining tarkibidagi uglerodning nisbati kattaroq, u yonadigan og'irroq. Vodorod yonishi paytida uglerodga qaraganda 4,4 baravar ko'proq issiqlik, ammo qattiq yoqilg'ining tarkibidagi ulushi kichik. Issiqlik avlod elementi bo'lmasdan va vodorod va uglerodni bog'laydigan kislorod yonish issiqligini pasaytiradi, shuning uchun bu elementning istalmaganligi. Bu, ayniqsa, hijob va yog'ochdagi mazmunli. Qattiq yoqilg'idagi azot miqdori kichik, ammo u atrof-muhit

va inson uchun zararli oksidlarni shakllantirishga qodir. Shuningdek, zararli nopoklar oltingugurt, bu ozgina iliqlikni ta'kidlaydi, ammo natijada oksidlar metall qozonlarning korroziyaga olib keladi va atmosferaning ifloslanishiga olib keladi.

Yoqilg'i va yonilg'i ta'sirchanligi va yonish jarayoniga ta'siri

Yoqilg'ining eng muhim texnik xususiyatlari: yonish issiqligi, o'zgaruvchan moddalarning chiqish qismi, notinch qoldiq (koks) va namlikning xususiyatlari.

Issiqlikni yoqish yoqilg'isida

Yuvishning issiqligi - bu massa birligi (kj / kg) yoki yoqilg'i hajmi (kj / m³) bo'lgan issiqlik miqdori. Yuvishning eng yuqori va pastligi ajralib turadi. Eng yuqori - bu bug'lanish mahsulotlarida joylashgan bug'larni kondensatsiya paytida chiqariladi. Qozonlarning olovidagi yoqilg'i yoqilganda, oqayotgan alishma gazlar bug'ning bug'ning holatida namlik bo'lgan haroratga ega. Shuning uchun, bu holda, suvning pastligi past issiqlik qo'llaniladi, bu suv bug'ining kondensatsiyasini hisobga olmaydi.

Barcha ma'lum ko'mir konlarining o'xshashligi va quyi isishi aniqlanadi va hisoblangan xususiyatlarda aniqlanadi.

Yoqilg'i yonishi. Jarayonning asosiy bosqichlari.

Qattiq yoqilg'ining yonishi jarayonida ba'zi bosqichlarni ajratish, namlikni isitish va bug'lash, o'zgaruvchan va koks qoldiqlarini shakllantirish, o'zgaruvchan va koksni shakllantirish, shishishning shakllanishi. Ushbu yonish jarayonining bunday bo'linishi shartli ravishda shartli ravishda, chunki bu bosqichlar izchil davom etsa-da, ular qisman bir-birlariga qisman belgilanadi. Shunday qilib, o'zgaruvchan moddalarni olib tashlash barcha namlikning yakuniy bug'lanishi, o'zgaruvchanning shakllanishi ularning yonish jarayonida bir vaqtning o'zida, shuningdek koks qoldiqining oksidlanishining boshlanishi yonishning uchini va Koks shoshilib köph paydo bo'lishidan keyin ketishi mumkin.

Yonuvchan jarayonning har bir bosqichining oqim vaqti asosan yoqilg'i xususiyatlari bilan belgilanadi. Koks yonishining uzunligi uzoq davom etmoqda, hatto yoqilg'i bilan kattalashtirilgan joylashtirilgan. Turli xil rejim omillari va o'choqning tarkibiy xususiyatlari yonayotgan jarayon bosqichlariga sezilarli ta'sir ko'rsatadi.

ADABIYOTLAR:

1. I.X.Vaxobov, M. Tillaboeva «Iqtisodiy geografiya asoslari». Toshkent 2001 yil. «O'kituvchi» nashriyoti.
2. Xrushev A.T «geografiya promqshlennosti» Moskva, 1980 yil
3. 3 A.S.Soliev «Iqtisodiy va ijtimoiy geografiyaning dolzarb masalalari». Toshkent. 1995 yil
4. «O'zbekiston iqtisodiy va ijtimoiy geografiyasi» Nabixonov M, Safarov I, Asomov G. Toshkent 1994 yil
5. A.S. Soliev «iqtisodiy geografiya asoslari» ma'ro'zalar matni.